

ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU I POSTUPANJU POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK: 341.231.145(4)

341.645.5(4)

Primljeno: travanj 2012.

IVAN MATIJA*

Djelovanje i postupanje policije u okviru članka 5. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Sažetak

Predmet razmatranja u ovome tekstu je postupanje policije u okviru članka 5. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, a koje postupanje je odgovarajuće regulirano i mjerodavnim domaćim zakonima. Bit toga postupanja svodi se na djelovanje policije prilikom oduzimanja slobode te provedbe postupka zadržavanja osumnjičenih osoba u pritvoru. U tome smislu navodimo i određene slučajeve iz prakse Europskog suda za ljudska prava i Europske komisije, a iz kojih je presuda i stajališta razvidno kako policija treba, odnosno kako ne smije postupati, da ne bi došlo do povrede članka 5. Europske konvencije.

Ključne riječi: konvencija, komisija, sud, postupanje, policija, uhićenje, pritvor, deportacija, azil, ljudska prava.

UVOD

U prvom broju iz 2012. godine ovoga časopisa govorili smo o djelovanju policije u okviru članaka 2. i 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija), uz prikaz prakse Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Sud) te Europske komisije (u daljnjem tekstu: Komisija).

U ovome tekstu prikazujemo položaj, ulogu i djelovanje policije po specijalnim zadacima u okviru članka 5. Konvencije, a temeljem domaćega zakonodavstva. Pri tome

* dr. sc. Ivan Matija, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske.

dajemo pregled određenih presuda Suda temeljem ovog članka Konvencije, kako onih zahtjeva (prijedloga i/ili tužbi) koje je Sud pravno kvalificirao kao dopuštene i utvrdio povredu, tako i onih koje je Sud proglasio nedopuštenima te utvrdio da povreda članka 5. Konvencije ne postoji.

Konvencija je u Republici Hrvatskoj stupila na snagu 5. studenoga 1997. godine. Od tada do danas podneseno je oko četiri stotine zahtjeva protiv Hrvatske pred Sudom. Svrha je ovoga teksta ukratko izložiti bit djelovanja i postupanja policije po specijalnim zadacima u okviru naznačenog članka Konvencije, a u kontekstu zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda.

1. ODUZIMANJE SLOBODE – ČLANAK 5. EUROPSKE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA

Odgovarajuće zadovoljenje pravde i prevencije u slučajevima težih i teških kaznenih djela zahtijeva da policijski službenici imaju odgovarajuća ovlaštenja za uhićenja¹. U demokratskim državama ta i takva potreba i nužnost smatra se kao najnepoželjniji korak, čak i kada je neophodan. Sloboda pojedinca je fokus svih vrijednosti civilizacijskog demokratskog društva.

Stoga ne iznenađuje što međunarodni dokumenti i konvencije o ljudskim pravima posvećuju veliku pozornost djelovanju i postupanju policije, važnome za javnost i zaštitu ljudskih prava, kada postupa po specijalnim zadacima.

Članak 5. Konvencije definira pravo na slobodu i sigurnost. Tim se odredbama, u okvirnom smislu, usmjerava policiju, tj. policijske službenike kako moraju djelovati prilikom uhićenja osoba. U biti odredbe članka 5. Konvencije sadrže ključne elemente koji upućuju na razumijevanje ograničenja u djelovanju i postupanju policijskih službenika prilikom provedbe uhićenja. Odredba članka 5. stavka 1. Konvencije utvrđuje uhićenje osobe od strane policijskog službenika nezakonitim, ukoliko takvo uhićenje nije u skladu s domaćim zakonima ili, ukoliko su ti zakoni sami po sebi u suprotnosti s Konvencijom. Polazna je naime točka, da pojedinac nije odgovoran državi ili društvu za svoje dnevne aktivnosti. On može biti kod kuće ili biti na nekom drugom mjestu – kretati se gdje god želi, i nema obvezu bilo kome prijavljivati svoje kretanje. To znači da ima potpunu slobodu u osobnom i fizičkom smislu. Ipak, Komisija i Sud su napravili razliku između generalnih ograničenja nametnutih cjelokupnom stanovništvu, na koje se članak 5. Konvencije ne primjenjuje, i na ograničenja nametnuta određenom pojedincu, na koje se članak 5. primjenjuje. Neka od općih ograničenja za koja se smatralo da su izvan ograničenja prava na slobodu i sigurnost prema članku 5., bili su zahtjevi da se svi stanovnici registriraju

¹ "Uhićenje je oduzimanje osobne slobode građana, koje na propisani način poduzimaju državne vlasti radi pravno određenih ciljeva. U vezi s ciljem kaznenog postupka, naš zakon definira *uhićenje kao prisilno zadržavanje neke osobe pod sumnjom da je počinila kazneno djelo* (...). Po intenzitetu zahvata u temeljno pravo na osobnu slobodu – njezinu oduzimanju – slično je *pritvoru i istražnom zatvoru*, koji također služe kao mjere procesne prisile. Od njih se razlikuje po svojoj kratkoći i činjenici da ne predstavlja zatvaranje. Uhićenje je naime trenutačni čin (u procesnoj teoriji neki ga nazivaju *realnim aktom*), koji za sobom može, ali ne mora povući pritvaranje ili istražno zatvaranje (koji se sastoje u zatvaranju neke osobe).", (Krapac, 2010:345).

kod vlasti u mjestu prebivališta, da poštuju prometna pravila itd. Takva generalna (opća) ograničenja slobode poput policijskog sata koji bi bio uveden u vrijeme izvanrednih okolnosti, također spadaju u istu kategoriju. S druge strane, ukoliko su vlasti pritvorile pojedinca u zatvor, policijsku ćeliju ili na nekom drugom mjestu, ili kad su naredile pojedincu da se zadrži na određenom uskom području, Komisija i Sud su smatrali da se članak 5. Konvencije primjenjuje. Takva ograničenja naime, mogu predstavljati oduzimanje slobode u smislu konvencijskih odredbi, a tijela nadležna za primjenu Konvencije, u svakom konkretnom slučaju ocijenit će legitimnost takvog pritvora u svjetlu dozvoljenih osnovica i postupaka koji su propisani u članku 5. Konvencije. Podtočke od (a) do (f) stavka 1. članka 5. predstavljaju poprilično detaljne odredbe o šest kategorija slučajeva u kojima oduzimanje slobode može biti dozvoljeno.

Ovih šest kategorija dozvoljenih oduzimanja slobode određenih člankom 5. stavkom 1. Konvencije, predstavljaju konkretnu listu za postupanje državnih vlasti, a uvjeti za njihovu primjenu vrlo se usko tumače².

1.1. Dozvoljeno oduzimanje slobode

Za našu temu relevantne su sljedeće kategorije dozvoljenog oduzimanja slobode:

a) Zakonito uhićenje i/ili oduzimanje slobode zbog nepoštovanja zakonitog naloga suda u svrhu osiguravanja izvršenja bilo koje obveze propisane zakonom

Članak 5. stavak 1. točka b. manje je određen i/ili odrediv od drugih odredbi članka 5. stavka 1. Konvencije. Ovom odredbom dozvoljeno je oduzimanje slobode u dvije situacije. Nepoštovanje zakonitog naloga nadležnog suda, poput sudskog naloga, zatim očuvanja sigurnosti i/ili održanja javnog reda i mira – slučajevi su u kojima je dopušteno sankcioniranje uhićenjem ili pritvorom. Isti se postupak može primijeniti primjerice, na svjedoka kojeg sud traži da se pojavi na ispitivanju, prilikom zahtjeva da se pristupi testu krvi (kada je to zakonom propisano), ili radi psihijatrijskoga dijagnosticiranja. Dakle, dovoljan je razlog za postupanje ako je nadležni sud izdao nalog koji pojedinac nije poštovao. Dok god se ispunjavaju opći zahtjevi zakonitosti, ova kategorija postupanja ne izaziva naročite probleme u praksi, niti pred Sudom.

Međutim, mnogo je, s pravne točke gledano, osjetljivija stipulacija sadržaja drugog dijela ove odredbe (kategorije postupanja), budući da se daje mogućnost uhićenja ili pritvora "radi osiguravanja izvršenja neke zakonom propisane obveze", što se kao opća odredba može široko tumačiti. Hipotetski, ukoliko bi bilo koje tijelo bilo ovlašteno po bilo kojem zakonu prisiliti na ispunjenje "neke", bilo kakve obveze, uhićenjem bilo koga, to bi omogućilo ustanovljenje "policijske države", ili bi barem bila riječ o "administrativnom pritvoru" ili "preventivnom pritvoru", a to nikako ne bi bilo u skladu s vladavinom zakona³.

² Presuda Europskog suda od 6. studenoga 1980., Guzzardi, A. 39, str. 36. i 37., st. 98.

³ Član 5. Europske Konvencije (EK) ne dopušta oduzimanje slobode neke osobe iz razloga koji njime nije predviđen pa je svako oduzimanje slobode koje se ne može pravdati jednim od šest navedenih razloga o članu 5. EK nezakonito i samim time nedopušteno (Dimitrijević i dr., 2007:172).

Primjerice, u slučaju *Medvedyev i dr. protiv Francuske*⁴, Veliko vijeće Suda utvrdilo je da nema povrede članka 5. stavka 1. Konvencije zbog nezakonitog zadržavanja (pritvaranja) podnositelja na otvorenom moru (zbog sumnje u prijevoz narkotika, a glede brzog dovođenja podnositelja pred francuskog suca prema članku 5. stavku 3. Konvencije).

Okolnosti predmeta bile su sljedeće: Devet podnositelja su bili članovi posade teretnog broda *Winner*. U lipnju 2002. godine francuska nadležna tijela zamolila su odobrenje za presretanje broda *Winner*, registriranog u Kambodži, zbog sumnje da prevozi veliku količinu narkotika namijenjenu distribuciji u Europi. Diplomatskom notom od 7. lipnja 2002. Kambodža je pristala na intervenciju francuske vlasti. Na temelju naloga pomorskog prefekta (*Maritime Prefect*) i zahtjeva državnog odvjetnika Bresta (*Brest public prosecutor*), poslan je remorker iz luke u Brastu radi preuzimanja kontrole nad brodom *Winner* te njegovog preusmjeravanja u luku Brest. Francuska mornarica je presrela brod kod obale Cape Verde, a posadu broda, francuska vojna straža, zadržala je u njihovim brodskim prostorijama.

Nakon što su stigli u Brest 26. lipnja 2002. godine, trinaest dana nakon presretanja broda, podnositelje je policija odvela u pritvor, te su istoga dana izvedeni pred istražnog suca. Podnositelji su već 28. i 29. lipnja 2002. optuženi i zadržani u pritvoru.

Kazneni postupak je dovršen osuđujućom presudom u odnosu na tri podnositelja, koji su proglašeni krivima za organiziranje nezakonitog pokušaja unošenja narkotika, zbog čega su osuđeni na kazne zatvora od 3 do 20 godina, dok je 6 ostalih podnositelja oslobođeno.

Podnositelji su se žalili da im je protivno članku 5. stavku 1. Konvencije oduzeta sloboda, poglavito s aspekta međunarodnoga prava, s obzirom na to da francuske vlasti nisu bile nadležne za takvo postupanje. U okviru članka 5. stavka 3. Konvencije žalili su se da nisu dovoljno brzo bili izvedeni pred suca ili drugog ovlaštenog službenika u okviru značenja navedenog članka Konvencije.

Vijeće Suda (ECHR od 7 sudaca), odlučujući o zahtjevu podnositelja (odnos glasova sudaca – jednoglasno) utvrdilo je da je došlo do povrede prava iz članka 5. stavka 1. Konvencije, jer su podnositelji bili uhićeni suprotno zakonskoj proceduri. Osim toga Sud je smatrao (odnos glasova 4 : 3) da nije došlo do povrede članka 5. stavka 3. uzimajući u obzir "ukupnost izvanrednih okolnosti" poglavito neizbježnog zastoja do kojeg je došlo jer je brod *Winner* bio "otpraćen" u Francusku.

Podnositelji su izjavili žalbu koju je Veliko vijeće Suda (17 sudaca) prihvatilo. Veliko vijeće Suda je u svojoj praksi već ranije utvrdilo da se odgovornost države članice Konvencije proteže (dakle članica Vijeća Europe) i izvan njezinog nacionalnog teritorija ukoliko je preuzimanje učinkovite kontrole nad drugim teritorijem posljedica njezine vojne akcije, odnosno u slučajevima koji uključuju radnje njezinih diplomatskih ili konzularnih agenata u inozemstvu te na brodovima i zrakoplovima, koji su registrirani ili lete pod zastavom dotične države.

Sud je utvrdio da je Francuska, na kontinuirajući i neprekinuti način učinila potpunu i isključivu kontrolu nad brodom *Winner* i njegovom posadom, i to *de facto*, od trenutka

⁴ Zahtjev br. 3394/03., Presuda Velikog vijeća od 29. 3. 2010.

presretanja broda. Osim toga, pored činjenice da je francuska mornarica presrela *Winner*, čije preusmjeravanje je naložila francuska vlast, posada broda je ostala pod kontrolom francuske vojske tijekom cijelog putovanja do luke Brest. Stoga, Sud zaključuje da su podnositelji bili stvarno (engl. *effectively*, učinkovito) pod francuskom jurisdikcijom.

Glede članka 5. stavka 1. Konvencije, Sud je utvrdio da su podnositelji bili pod kontrolom posebnih francuskih vojnih snaga i tijekom cijelog putovanja bila im je oduzeta sloboda, s obzirom na to da je smjer kretanja broda određivala francuska vojska. Stoga, Sud je zaključio da je od trenutka ukrcaja na brod došlo do povrede prava slobode podnositelja u smislu značenja članka 5. Konvencije.

Nadalje, Sud naglašava da je u potpunosti svjestan potrebe borbe protiv međunarodne trgovine drogom i može shvatiti zašto su države toliko uporne u tome smislu. Međutim, uzimajući u obzir posebnu prirodu pomorskog okoliša (*maritime environment*), Sud je zauzeo stajalište da to ne može opravdati stvaranje jednog područja izvan prava.

Također, Sud napominje da nije sporno da se oduzimanje slobode, kojem su podnositelji bili podvrgnuti za vrijeme odvođenja broda Francuske, poduzelo radi dovođenja podnositelja pred "nadležnu sudbenu vlast" u smislu članka 5. stavka 1. točke (c) Konvencije.

Međutim, Sud napominje da se intervencija francuske vlasti ne može opravdati na temelju *Montego Bay Konvencije* ili međunarodnim pravnim običajima. Također, smatra da nije postojala osnovica za primjenu francuskog prava, jer Kambodža nije stranka Konvencija prenesenih u domaće zakonodavstvo, pogotovo Bečke konvencije, i brod *Winner* nije plovio pod francuskom zastavom.

Također, Sud napominje da je Kambodža imala pravo zajednički djelovati s drugim državama izvan okvira međunarodnih konvencija. Naime, diplomatska nota koju je poslala kambodžanska vlast (od 7. lipnja 2002.), predstavlja jednu *ad hoc* suglasnost za presretanje broda *Winner*, ali ne i zadržavanje (pritvaranje) i transfer u Francusku članova posade, koji nisu bili obuhvaćeni navedenom notom. Činjenici, da je francuska vlast intervenirala na temelju tih izvanrednih zajedničkih (kooperacijskih) mjera, treba dodati činjenicu da Kambodža nije ratificirala mjerodavne konvencije i da nije postojala dugotrajna praksa između Kambodže i Francuske u borbi protiv trgovine drogom na moru, što znači da njihova intervencija ne može biti smatrana "jasno definiranom" i predvidljivom.

Sud također, izražava žaljenje da međunarodni naponi u borbi protiv organiziranog kriminala na otvorenom moru nisu bili bolje koordinirani, uzimajući u obzir rast globalne dimenzije problema. Za države koje nisu članice *Montego bay Konvencije* i *Bečke konvencije*, jedno od rješenja moglo bi biti zaključenje bilateralnih ili multikulturalnih ugovora s drugim državama, poput *San Jose* ugovora iz 2003. godine.

Razvoj javnog međunarodnog prava, koji je već prihvatio načelo da sve države imaju nadležnost vezano uza sve što već postoji u odnosu na gusarenje bez obzira kojoj državi pripada registrirani brod, može biti jedan značajan korak naprijed u okviru međunarodne borbe protiv nezakonite trgovine drogom.

Sud stoga zaključuje da oduzimanje slobode kojoj su podnositelji bili podređeni između ukrcaja (presretanja) na brod i njegovog dolaska u luku Brest nije bilo "zakonito"

zbog izostanka pravnog temelja određene kvalitete koji će udovoljiti općem načelu pravne sigurnosti⁵. Sud je stoga utvrdio da je došlo do povrede članka 5. stavka 1. Konvencije.

Sud pri tome napominje da je članak 5. Konvencije prvi po rangu ljudskih prava koji štiti fizičku sigurnost osobe, a pregledom prakse Suda mogu se izvesti tri pravila: (1) striktna interpretacija izuzetka; (2) zakonitost pritvora i (3) promptna odnosno brza sudska kontrola, koja mora biti *automatska* i mora je provesti *sudac* koji jamči potrebnim *jamstvom neovisnosti* u odnosu na izvršnu vlast i stranke te koji ima *ovlast narediti puštanje iz pritvora* nakon što je ocijenio je li pritvor opravdan.

Sud dalje napominje da iako teroristička djela predstavljaju poseban problem državnoj vlasti, ona joj ne daju pravo na *carte blanche* pravo da smjeste osumnjičeničke pod policijsku nadležnost, bez bilo kakve učinkovite kontrole. Isto se primjenjuje i u borbi protiv trgovine drogom na otvorenome moru.

Sud je, u ovom konkretnom slučaju, zaključio da su podnositelji dovedeni pred istražne suce koji se mogu smatrati sucima u smislu članka 5. stavka 3. Konvencije i to 13 dana nakon uhićenja na otvorenome moru.

U vrijeme presretanja brod *Winner* je bio udaljen od otoka Cape Verde i stoga daleko od francuske obale. Sud je utvrdio da iz navedenog ništa ne upućuje da je trebalo duže od uobičajenog vremena kako bi se brod otpratio do francuske luke, uzimajući posebno u obzir vremenske uvjete i loše stanje broda, zbog čega je bilo nemoguće putovati brže. Sud zaključuje da je, uzimajući u obzir te "ukupno izuzetne okolnosti", fizički bilo nemoguće ranije dovesti podnositelje pred istražne suce, uzimajući, pri tome, u obzir da su izvedeni pred njih 8 ili 9 sati nakon dolaska u francusku luku, razdoblje koje je kompatibilno sa zahtjevima iz članka 5. stavka 3. Konvencije.

Stoga, u konkretnom slučaju, nema povreda članka 5. stavka 3. Konvencije (glasovi sudaca 9 : 8).

Podnositeljima je ipak dodijeljena nematerijalna šteta u iznosu od 5.000 € svakome te 1.000 € na ime naknade troška postupka.

Glede primjene načela članka 5. Konvencije u slučaju *Mader protiv Hrvatske*⁶, Sud primjećuje da je podnositelj stigao u policijsku postaju oko 6 sati ujutro 1. lipnja 2004. Prema podnositelju, njegov pritvor bi se trebao računati od tog vremena. Vlada Republike Hrvatske je smatrala da je podnositelj bio uhićen 2. lipnja 2004. u 7 sati ujutro te da je njegov inicijalni pritvor prema direktnoj policijskoj naredbi trajao 24 sata, do 3. lipnja 2004. do 7 sati ujutro.

Ostavljajući po strani pitanje u koje je vrijeme zaista uhićen, Sud primjećuje da je podnositelj potpisao izvješće o uhićenju u kojem izričito piše da je uhićen 2. lipnja 2004. u 7 sati ujutro te da se ne protivi navedenom nalogu. Nakon toga je istražni sudac izričito

⁵ Zabranu nezakonitog i samovoljnog oduzimanja slobode poznaju univerzalni i regionalni međunarodni instrumenti. Član 9. *Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima* (UDP) zabranjuje samovoljno oduzimanje slobode, zadržavanje u pritvoru ili protjerivanje. Član 9. *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima* (PGP) načelno predviđa pravo na slobodu i sigurnost osobe, zabranjujući istovremeno oduzimanje slobode i zadržavanja u pritvoru (Dimitrijević i dr., 2007:171).

⁶ Presuda od 21. lipnja 2011.

naveo da je podnositelj uhićen 2. lipnja 2004. u 7 sati ujutro. Ta odluka je dostavljena podnositelju.

Sud nadalje primjećuje da je podnositelj tvrdio da je u biti pritvoren otkad je stigao u policijsku postaju, odnosno 1. lipnja 2004. u šest sati ujutro. Također se žalio da nije brzo izveden pred istražnog suca.

U tome smislu Sud napominje da iako je podnositelj imao pravo podnijeti žalbu protiv odluke istražnog suda u kojoj bi mogao navesti ranije navedene tvrdnje, on je to propustio učiniti. Ukoliko bi njegova žalba bila neuspješna, mogao je, također podnijeti ustavnu tužbu.

Osim toga, u odluci suca istrage Županijskog suda u Zagrebu od 4. lipnja 2004. koja je donesena u podnositeljevoj nazočnosti nakon njegovog ispitivanja, također je navedeno da je podnositelj uhićen 2. lipnja 2004. u 7 sati ujutro. Podnositelj se nije žalio protiv navedene odluke.

Sud stoga smatra da je podnositelj, propustivši podnijeti žalbu protiv odluka suca istrage Županijskog suda u Zagrebu od 3. i 4. lipnja 2004., propustio iscrpiti domaća pravna sredstva. Proizlazi da taj dio podnositeljevog zahtjeva mora biti odbijen u skladu sa člankom 35. stavkom 1. i 4. Konvencije.

Glede podnositeljevog daljnjeg prigovora koji se odnosio na osnovice i trajanje prigovora, Sud primjećuje da je njegov pritvor određen i produživan brojnim odlukama domaćih sudskih tijela. Svaka od navedenih odluka je dostavljena podnositelju i svaka je sadržavala uputu o tome kako podnijeti žalbu. Međutim, uz izuzetak odluke od 20. srpnja 2005. podnositelj nije podnio žalbu protiv bilo koje odluke koja se odnosila na njegov pritvor.

Što se tiče odluke od 20. srpnja 2005., nakon što je Vrhovni sud 4. kolovoza 2005. odbio njegovu žalbu, podnositelj nije podnio Ustavnu tužbu protiv navedene odluke.

U vezi s navedenim Sud primjećuje da Ustavni sud RH jamči pravo na slobodu i sigurnost i da je Ustav⁷ neposredno primjenjiv u Republici Hrvatskoj. Hrvatski ustavno-pravni sustav dozvoljava posebnu ustavnu tužbu protiv svake žalbene odluke o pritvoru⁸.

Propustivši koristiti navedena pravna sredstva, podnositelj domaćim tijelima nije dao priliku da spriječe ili isprave navodne povrede prije nego je navedene tvrdnje dostavio Sudu. Proizlazi da taj dio zahtjeva mora biti odbijen sukladno sa člankom 35. stavkom 1. i 4. Konvencije zbog neiscrpljenosti domaćih pravnih sredstava.

Dakle, članak 5. Konvencije ne dopušta oduzimanje slobode neke osobe iz razloga koji njime nije predviđen pa je svako oduzimanje slobode koje se ne može opravdati jednim od šest konvencijskih razloga nezakonito i samim time nedopušteno.

Konvencija u članku 5. stavku 1. točki (c) dopušta oduzimanje slobode neke osobe "radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinila

⁷ "Čovjekova je sloboda i osobnost nepovrediva. Nikomu se ne smije oduzeti ili ograničiti sloboda, osim kada je to određeno zakonom, o čemu odlučuje sud." (Ustav Republike Hrvatske, čl. 22.)

⁸ Vidi predmete: *Peša v. Croatia*, no. 40523/08, § 54, 8. travnja 2010., i *Getoš – Magdić v. Croatia (dec.)*, no. 56305/08, 24. lipnja 2010.

kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja".

U jednoj predstavi protiv Litve riječ je bila o osumnjičenom za ubojstvo protiv koje osobe je bio obustavljen postupak zbog nedostatka dokaza. Kad je postupak kasnije ponovo pokrenut, podnositelj zahtjeva je stavljen u pritvor u kojem je proveo šesnaest mjeseci. Konačno je oslobođen optužbe zbog nedostatka dokaza. Sud je utvrdio da oduzimanje slobode ove osobe nije bilo zakonito jer domaći sud nije opravdao produljenje pritvora, koji je produljivan po nekoj vrsti uobičajenoga automatizma. Time je nastala povreda članka 5. Konvencije⁹.

U slučaju *Denizci i drugi protiv Cipra* jednoj skupini ciparskih Turaka bila je oduzeta sloboda u grčkom dijelu Cipra, koji je pod kontrolom jedine priznate, legalne vlade. Kasnije su bili protjerani na sjeverni dio otoka, koji legalna vlada ne kontrolira. Tijekom oduzimanja slobode, međutim, podnositelji zahtjeva nisu dobili nikakvo objašnjenje o razlozima oduzimanja slobode, niti im je uručen nalog za uhićenje ili neka sudska odluka. Sud je utvrdio povredu prava iz članka 5. Konvencije.¹⁰

Glede povrede članka 5. Konvencije Hrvatska ima veći broj presuda Suda¹¹ u kojima je utvrđena povreda, te stoga mora ozbiljno poraditi na primjeni propisa i kontroli prakse u postupcima koji potpadaju pod odredbe ovog članka.

U kontekstu našeg razmatranja povreda članka 5. Konvencije, zanimljivo je komparativno spomenuti da se pred Interameričkim sudom za ljudska prava postavilo pitanje oduzimanje slobode bez naloga, kakvo se obično primjenjuje kad je počinitelj uhićen na djelu (*in flagrante*). To je naročito veliki problem kad je nekomu oduzeta slobode pod sumnjom da je protivnik nekog postojećeg političkog režima.

Ovaj sud se jednom posebno bavio pitanjem tereta dokazivanja zakonitosti oduzimanja slobode. Njegov zaključak je bio da, kad se nekoj osobi oduzme slobode, država mora dokazati zakonitost takvog postupka. U ovoj presudi je sud otišao još dalje i potvrdio primat međunarodnog prava. Zaključio je, naime, da se nikome ne smije oduzeti slobode "iz razloga ili na način, koji, iako zakonom predviđen, može biti ocijenjen kao suprotan osnovnim ljudskim pravima, zato što je nerazuman, nepredvidljiv ili neprilagođen svrsi"¹².

Preventivno oduzimanje slobode osoba za koje se sumnja da su teroristi u američkoj pomorskoj bazi Gvantanamo komitet nije mogao razmatrati zato što SAD nije ratificirao *Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine* (PGP). Posebna radna skupina UN-a je ipak uzela u razmatranje ovo pitanje i za-

⁹ *Ječius v. Lithuania*, App. No. 34578/97. (2000.)

¹⁰ *Denizci and others v. Cyprus*, App. No. 25316 - 25321/94, 27207/95. (2001.)

¹¹ Vidi primjerice presude: *Peša protiv Hrvatske*, Zahtjev br. 40523/08; *Šebalj protiv Hrvatske*, Zahtjev br. 4429/09 i druge.

¹² *Gangaran Panday v. Suriname*, C/16 (1994.) 173. (Odluke Interameričkog suda za ljudska prava – Inter - American Court of Human Rights; http://www.corteidh.or.cr/index_ing.html i <http://www1.umn.edu/humanrts/iachr.html>).

ključila da je produljeno oduzimanje slobode takvih osoba bez kaznene optužbe i prava na pravni lijek ustvari samovoljno oduzimanje slobode¹³.

Načela sadržana u članku 5. Konvencije ne mogu se široko, već striktno tumačiti. Dakle, traži se da svako djelovanje i postupanje bude samo po sebi u skladu s Konvencijom. Takav se zahtjev odnosi i na postupanje u sljedećim slučajevima:

b) Zakonito uhićenje ili oduzimanje slobode radi privođenja sudskoj vlasti, kada postoji osnovana sumnja da je neka osoba počinila kazneno djelo ili kada postoje razložni i valjani razlozi da se osoba spriječi u nakani da počini kazneno djelo ili da, nakon počinjenja kaznenog djela, pobjegne

Ova klauzula se, osim na uhićenje (oduzimanje slobode), odnosi i na tzv. "preventivni pritvor". Kod toga se traži da se uvijek uravnoteži reakcija u postupanju protiv kaznenih djela. To ponajprije stoga da se ne ugrozi najuzvišenije ljudsko pravo, a to je sloboda. Dakle, postupanje i djelovanje državnih tijela vlasti mora biti utemeljeno na vladavini prava.¹⁴

Pri tome pretpostavka nevinosti¹⁵ ima veliku pravnu važnost i težinu u svezi s "preventivnim pritvorom". Uhićenje i/ili pritvor podložni su, prema članku 5. stavku 3. Konvencije, sudskoj reviziji. Zatim slijedi postupak suđenja prema standardima iz članka 6. Konvencije, s kojim odredbama mora biti usklađeno domaće mjerodavno zakonodavstvo. Jedino "nakon presude" pritvor može biti obrazložen kao kazna. U svim ranijim (prethodnim) stadijima, svrha uhićenja i pritvora u kaznenom postupku je privremena i proceduralna (postupovna). Budući da, gotovo uvijek, u tim stadijima, tj. kod uhićenja i pritvora, policija neizbježno radi pritisak na osumnjičene, ne bi li priznali počinjenje

¹³ Nowak, *CCPR Commentary*, str. 214-216. (Manfred Nowak, U.N. Covenant on Civil and Political Rights CCPR Commentari, 2. izd., Kehl/Strasbourg/Arlington, 2005.)

¹⁴ "Pojam vladavina prava označava sustav političke vlasti utemeljen na poštivanju ustava, zakona i drugih propisa, kako od strane građana (adresata pravnih normi), tako i od samih nositelja državne vlasti (adresanata pravnih normi). Svi zakoni, drugi propisi, kao i postupci nositelja vlasti imaju biti utemeljeni na zakonu, odnosno na zakonu utemeljenom propisu. To izražava ustavno načelo ustavnosti i zakonitosti (...) No koncept vladavine prava nije ograničen samo na poštivanje načela ustavnosti i zakonitosti, već zahtijeva da ustav i zakoni imaju određen sadržaj primjeren demokratskom sustavu tako da služe zaštiti ljudskih prava i sloboda (...)" (Smerdel, Sokol, 2006:48).

¹⁵ "(...) Suvremena država, koja je nositelj monopola (fizičke) prisile, štiti individualna i kolektivna dobra društvene zajednice te pojedinčeva dobra (prava i slobode) mora zaštićivati od svih zahvata (uključujući i vlastite!). Ona mu tako omogućuje mirnu i nesmetanu egzistenciju pod *rezolutivnim uvjetom* – sve dok sam nije svojim ponašanjem narušio pravni poredak kao sustavni temelj društvene integracije. To se ponašanje može utvrditi samo *pravomoćnom sudskom presudom* kojom je pojedinac proglašen krivim za određeno kazneno djelo i izrečena mu je kazna. Čl. 28. Ustava RH sadrži *pretpostavku okrivljenikove nedužnosti* koja predstavlja temeljno načelo regulacije odnosa između pojedinca i državne represivne vlasti: "Svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo sve dok mu se pravomoćnom presudom ne utvrdi krivnja" (...) Radnje i mjere procesne prisile ponajprije se poduzimaju prema vjerojatnom počinitelju kaznenog djela – *osumnjičeniku*, odnosno *okrivljeniku*. Dvije su, dakle, temeljne pretpostavke za ograničenje njegovih temeljnih prava i sloboda za potrebe kaznenog postupka potrebne za primjenu tih mjera: a) postojanje vjerojatnosti da je počinio kazneno djelo, b) postojanje opasnosti da bi, korištenjem svojih temeljnih prava i sloboda, osujetio pokretanje ili cilj kaznenog postupka.", (Krapac, 2010:282-283).

nekoj kaznenog djela, uvijek može doći, kažu kritičari, do zlouporabe, jer policija u takvim situacijama ima prednost i dominaciju nad osumnjičenim.

Sud i Komisija često tumače podtočku (c) članka 5. stavka 1. Konvencije na restriktivan način, tražeći od tijela državnih vlasti, prije svega od vladâ država podložnih Konvenciji, da pokažu visoku razinu poštovanja odredbi članka 5. Konvencije. U predmetu *Quinn*, primjerice, podnositelja prijave su francuske vlasti pritvorile za vrijeme kaznene istrage protiv njega. Na temelju davanja određenog jamstva njegova ostanka u zemlji kako bi se mogao pojaviti na suđenju, nadležni domaći sud je naložio njegovo momentalno puštanje na slobodu. Međutim, francuske vlasti nisu obavijestile podnositelja prijave o ovoj odluci, niti su poduzele potrebne formalnosti za njeno izvršenje, već su ga ostavile u pritvoru čekajući da prime zahtjev za ekstradiciju iz Švicarske. Jedanaest sati kasnije francuske vlasti su primile švicarski zahtjev i fiktivno uhitili podnositelja prijave koji još nije bio pušten iz zatvora, kako je trebalo biti učinjeno u skladu s ranijim nalogom francuskog suda. Sud je smatrao da je podnositelj prijave bio nezakonito pritvoren i da pritvor u trajanju od jedanaest sati ne spada niti u jednu od kategorija dozvoljenog pritvora prema članku 5. stavku 1. Konvencije.¹⁶

Veliki broj predmeta u kojima se radilo o članku 5. stavku 1. točki (c) bili su u vezi s pritvorom i/ili uhićenjem na osnovici važećeg antiterorističkog zakonodavstva u Ujedinjenom Kraljevstvu. Sud je zauzeo čvrsto stajalište da borba protiv terorizma zahtijeva posebno razmatranje:

"Prema tome, u svrhu tumačenja i primjene relevantnih odredaba Konvencije, mora se pokloniti dužna pozornost posebnoj prirodi zločina terorizma, prijetnji koju predstavlja demokratskom društvu i hitnosti postupanja s njim."¹⁷

Sud je naročito prihvatio argumente vladâ u vezi sa širim dometom "razumnosti" s istragama glede terorističkih zločina nego što bi to bilo dopušteno u odnosu na "obična" kaznena djela. Posebno pitanje koje je Sud u ovome kontekstu isticao je značaj zaštite povjerljivih izvora informacija, uključujući prikrivanje čak i činjenica koje podržavaju "osnovanu sumnju", kada bi te činjenice mogle dovesti do identifikacije ovih izvora. Sud je izrazio sumnje u odredbe domaćega prava koje nisu u skladu sa standardima određenima u članku 5. stavku 1. točki (c):

"Sud mora biti u mogućnosti da utvrdi da li je suština jamstava predviđenih čl. 5. st. 1. toč. (c) osigurana. Iz toga proizlazi, da tužena vlada mora osigurati barem neke određene činjenice ili informacije koje omogućuju da se Sud uvjeri kako je uhićena osoba bila pod osnovanom sumnjom počinjenja djela za koje se tereti. Ovo se tim više odnosi na konkretan slučaj, kada domaće pravo i ne zahtijeva postojanje osnovane sumnje, nego postavlja niže zahtjeve, tražeći samo postojanje indicija za sumnju."¹⁸

Međutim, u praksi razmatranja činjenica svakog od predmeta, Sud je, ipak, smatrao da je standard sumnje u skladu sa člankom 5. stavkom 1. točkom (c), bez obzira na fleksibilniju formulaciju odgovarajuće odredbe u domaćem zakonodavstvu.

¹⁶ Presuda od 22. ožujka 1995., *Quinn*, A. 311.

¹⁷ Presuda od 28. listopada 1994., *Murray*, A. 300 - A, str. 23, st. 34.

¹⁸ Presuda od 30. kolovoza 1990., *Fox, Campbell i Hartley*, A. 182., str. 18., t. 34.

Skupna uhićenja i pritvori prema Konvenciji nisu dopušteni: država, odnosno nadležna državna tijela moraju raditi od slučaja do slučaja istražujući počinjenja određenih kaznenih djela, ili, pak, prilikom uhićenja identificirati osumnjičenog da je baš on takvo djelo počinio. U predmetu *Guzzardi* Sud je smatrao da Konvencija ne dozvoljava oduzimanje slobode osoba za koje se generalno drži da su sklone kriminalnom ponašanju, nego jedino u slučaju da bi se spriječilo počinjenje konkretnog i određenog kaznenog djela¹⁹. Pri tome ostaje dvojbeno kako djelovati preventivno kod učestalih prijetnji da će se kazneno djelo počinuti.

c) Zakonito pritvaranje osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, osoba s teškim psihijatrijskim poremećajima, teško alkoholiziranih i ovisnika o drogama te skitnica i beskućnika

Temeljni je motiv socijalna zaštita osoba koje spadaju u navedene skupine i/ili kategorije. Međutim takvo stajalište možda i nije najadekvatnije. Stavljajući zajedno određeni broj vrlo različitih ljudskih sudbina i situacija pod isti simplicistički pojam, te pritvarati osobe s takvim tegobama bez suptilnih razlikovanja i kvalifikacija, uključujući tu i različite odredbe nacionalnih zakonodavstava, ne čini se najsretnijim, najsocijalnijim niti najpravednijim rješenjem. Nacionalni zakoni o ovakvim pitanjima razlikuju se mnogo više negoli zakoni kaznenog postupka. Samo se u nekim slučajevima sustavi dviju država poklapaju.

Primjerice, osobe poremećena uma mogu počinuti nevjerojatno teške prekršaje i teška kaznena djela. Ima li neka osoba psihičke poremećaje, je li alkoholičar ovisnik ili je ovisnik o drogama, nije lako utvrđivati ni ustanoviti u međunarodnom postupku. Zavisnost ovakvih nalaza temeljem iskaza svjedoka i nalaza ovlaštenih vještaka, poput liječnika specijalista, prisiljava međunarodna tijela da se čvrsto oslone na nalaze u domaćem postupku, ali i dalje zadržavaju ovlaštenje za sebe da ovakve nalaze razmotre. Na primjer, odrednica skitnice i/ili beskućnika traži socijalno i sociološko tumačenje, jer takav "status" može biti vrlo različit zavisno od stupnja razvijenosti nekog društva – kako ekonomsko-socijalnog, kulturološkog, obrazovnog, tako i etičkog, etničkog te vjerskog. Socijalno porijeklo pojedinca samo po sebi, ne može više biti odlučujući čimbenik kako je to bilo u prošlosti. U predmetu *De Wilde, Oms i Versyp* ("Predmeti skitnica") Sud je ustanovio da je definicija belgijskog zakona kojom je određen pojam "skitnice" kao osobe bez stalnog prebivališta, bez sredstava za život i bez redovnog i stalnog zaposlenja i zanimanja sukladno s izrazom "skitnica" koji se koristi u Konvenciji.²⁰

Definicije drugih termina i pojmova mogu dovesti do istih ili sličnih problema u tumačenju i posljedično u odlučivanju. Sudu je podnesen veliki broj predmeta od strane pojedinaca koji su bili pritvoreni na osnovici utvrđenja da su duševni bolesnici te da su stoga opasni za društvo i društvenu zajednicu. U predmetu *Winterwerp*²¹, primjerice, Komisija je razmatrala nizozemski zakon i njegovu usklađenost s Konvencijom, uspoređujući opće značenje pojma "poremećena osoba" te istraživala da li je dotična osoba

¹⁹ Presuda od 6. studenoga 1980., *Guzzardi*, A. 39., str. 38., t. 102.

²⁰ Presuda od 18. lipnja 1971., *De Wilde, Oms i Versyp* ("Predmeti skitnica") A. 12., str. 37., t. 68.

²¹ Izvještaj Komisije od 15. prosinca 1977., *Winterwerp protiv Nizozemske*, B. 31., str. 36.-37., t. 73.-78.

bila samovoljno podvedena pod definiciju. Drugim riječima, na nadzornim je tijelima da odluče postoje li uvjeti za primjenu članka 5. stavka 1. točke (e). Sud je u svojoj praksi potvrdio i naglasio da izraz "poremećenog uma" podrazumijeva da postoji minimum uvjeta koji moraju biti zadovoljeni: (1) glede podnositelja prijave, kao osoba "poremećenog uma" mora biti "pouzdana prikazana" ("što zahtijeva objektivnu medicinsku ekspertizu"); (2) priroda i stupanj duševnog poremećaja moraju biti takvi da opravdavaju oduzimanje slobode; i (3) produljenje oduzimanja slobode pravno je opravdano samo za vrijeme dok duševni poremećaj traje²².

d) Zakonito uhićenje ili pritvaranje osoba u svrhu sprječavanja neovlaštenog ulaska u zemlju ili osoba protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja

Osobe na koje bi se odnosila ova odredba su, naravno, strani državljani. Konvencija, sama po sebi, ne regulirana kretanje stranaca pri ulasku i/ili izlasku iz neke zemlje. Ipak, budući da je državama dopušteno da sprječavaju nezakonit ulazak stranaca na njihov teritorij da takve osobe deportiraju ili ekstradiraju u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, u takvim slučajevima mjerodavan je stavak 1. točka (f) članka 5. Konvencije.

Primjerice u predmetu *Quinn*, tvrdilo se da je došlo do povrede točke (f) stavka 1. članka 5. Konvencije, a na temelju činjenice da je produljeni pritvor podnositelja prijave tijekom postupka oko ekstradicije trajao dvije godine. Sud je smatrao da je taj pritvor sam po sebi bio u skladu sa člankom 5. stavkom 1. točkom (f) Konvencije, ali da vremensko trajanje pritvora predstavlja povredu ove odredbe, dijelom zato što je podnositelj bio pritvoren čak i nakon donošenja formalne odluke da bude ekstradiran u Švicarsku, a dijelom zato što se vrijeme provedeno u pritvoru nije računalo u izdržavanje kazne koja mu je određena u Francuskoj²³. U predmetu *Bozano*²⁴ pritvor s ciljem deportacije (nakon što je zahtjev za ekstradiciju odbačen) ocijenjen je kao povreda članka 5. stavka 1., budući da pritvor nije bio "zakonit" niti u skladu s "pravom na sigurnost osobe". To je naime, kvalificirano kao prikrivena ekstradicija, zamišljena da se zaobiđe odbacivanje zahtjeva pred sudom, a ne kao uobičajeni postupak koji je predviđen u točki (f) stavku 1. članku 5. Konvencije. Komisija je, također, primijetila da postupak ekstradicije nije tekao dovoljno brzo, tako da je oduzimanje slobode, u konkretnom slučaju, prestalo biti opravdano.²⁵

Članak 5. stavak 1. točka (f) podrazumijeva garanciju da pritvor ne smije imati drugu svrhu izuzev sprječavanja ulaska nekog stranca u neku (tuđu) zemlju ili omogućavanje odlučivanja o njegovoj deportaciji ili ekstradiciji. Pri tome treba uzimati u obzir, da se članak 18. Konvencije, koji zabranjuje ograničenja prava i sloboda u bilo koje svrhe osim onih za koje su propisane, primjenjuje u ovakvim slučajevima.

*Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*²⁶ predviđa u članku 13. slobodu kretanja i nastanjivanja, kao i pravo na napuštanje zemlje, uključujući vlastitu. *Međunarodni*

²² Presuda od 24. listopada 1979., *Winterwerp*, A. 33., str. 16.-18., t. 36.-40.

²³ Presuda od 22. ožujka 1995., *Quinn*, A. 311.

²⁴ Presuda od 18. prosinca 1986., *Bozano*, A. 111. str. 25.-27., t. 59. i 60.

²⁵ Prijava br. 9172/80, *H protiv Italije*, D & R 27, str. 222. (226.)

²⁶ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima – UDP, rezolucija Generalne skupštine UN br. 217 A (III) od 10. prosinca 1948. godine. (Nap. n.)

pakt o građanskim i političkim pravima (PGP) od 16. prosinca 1966. godine sadrži takve odredbe u članku 12., a odgovarajuća jamstva postoje i u regionalnim dokumentima.

Jamstvo slobode kretanja sadržano je u članku 2. *Protokola br. 4 uz Konvenciju*. To jamstvo obuhvaća tri elementa. Svaka osoba se može slobodno kretati na teritoriju države u kojoj se zakonito nalazi. Osim toga, svatko je slobodan izabrati vlastito boravište na teritoriju dotične države i najzad, svatko je slobodan napustiti svaku zemlju, uključujući i vlastitu.

Uvjet za uživanje prava, odnosno sloboda, koje ove odredbe predviđaju, nalazi se u tome što se zahtijeva da je osoba o kojoj je riječ, ukoliko je strani državljanin, stupila na teritorij države – potpisnice Konvencije na način predviđen unutarnjim pravom te države. Drugim riječima, zahtijeva se *zakonitost* ulaska stranaca na teritorij suverene države. Naravno domaćem državljaninu se ne može uskratiti takva sloboda kretanja.

Najčešće se događa da država povrijedi slobodu kretanja pojedinaca nekom mjerom opće naravi, primjerice, kojom se zabranjuje pristup određenim mjestima ili nastanjenje u nekim regijama, odnosno u nekom lokalitetu. Moguće je, međutim, da se tako nešto učini i određenim pojedinačnim aktom koji pogađa jednu (neku) određenu osobu.

Tako je primjerice, predsjednik Togoa jednom bivšem inspektoru policije posebnom naredbom zabranio kretanje u određenom kraju zemlje, u kojem se nalazio rodni grad podnositelja predstavke. Komitet za ljudska prava je utvrdio povredu prava na slobodu zajamčenu *Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima* (PGP-om).

U jednom drugom slučaju švedske su vlasti konfinirale jednu osobu kurdske narodnosti. Nisu je mogle protjerati iz Švedske, zato što joj je u zemlji iz koje je izbjegla prijetio progon. Konfinacija u malo mjesto potrajala je sedam godina. Komitet je u tome predmetu utvrdio postojanje povrede prava na slobodno kretanje.²⁷

Članak 2. stavak 2. *Protokola br. 4 uz Konvenciju* jamči dakle, svakoj osobi pravo da napusti svaku zemlju, uključujući i vlastitu. Država načelno ne može postavljati ograničenja za uživanje prava na slobodu kretanja. Izuzetak mogu biti ograničenja propisana zakonom i neophodna u demokratskome društvu u interesu nacionalne i/ili javne sigurnosti, radi očuvanja javnog rada i poretka, za sprječavanje činjenja kaznenih djela ili u svrhu zaštite zdravlja ili morala, te radi zaštite prava i sloboda drugih.

Prema članku 3. *Protokola br. 4 uz Konvenciju* zabranjeno je protjerivanje vlastitih državljana, dakle nitko ne može biti protjeran s teritorija države čiji je državljanin, bilo temeljem nekog pojedinačnog akta bilo temeljem kakve kolektivne mjere. Drugi stavak istoga članka jamči državljaninu pravo na ulazak u državu čiji je državljanin.

Ranije je u Sovjetskom Savezu (SSSR-u) postojala praksa protjerivanja nepoćudnih osoba, koje se nisu slagale s politikom sovjetske vlade. Takva mjera je ponekad išla i korak dalje, zato što je takvim osobama istovremeno s protjerivanjem oduzimano, ne samo pravo na slobodno kretanje, nego i sovjetsko državljanstvo. Poznati je primjer ovakvoga tretmana slučaj slavnoga pisca Aleksandra Solženjicina, koji se poslije mnogo godina izgnanstva vratio u Rusiju, tek onda kad je tamo promijenjen politički poredak.

²⁷ *Akla v. Togo* (1992) i *Selepli v. Sweden* (1991). Nowak, U.N. Covenant on Civil and Political mentary Rights CCPR Commentary, 2. izd. Kehl/Strasbourg/Arlington, 2005.

Pravo da se napusti svaka država, uključujući i onu koje je državljanin osoba koja je u pitanju, ne može se međutim, tumačiti kao pravo na posjedovanje putovnice. Ovo pravo je podvrgnuto unutrašnjim zakonskim propisima, utemeljenim na Ustavu svake konkretne suverene države. U biti, posjedovanje važeće putovnice predstavlja neophodan uvjet za uživanje prava na slobodu kretanja.

Tako je na primjer, francuska policija prilikom pretrage hotelske sobe zaplijenila putovnicu njemačkog državljanina zbog sumnje da je počinio kazneno djelo u Francuskoj. Osoba čija je putovnica oduzeta i koja je osoba kasnije podnijela predstavku Sudu, bila je u tome trenutku hospitalizirana u Njemačkoj, gdje je kasnije uhićena i osuđena. Osoba je zatražila povrat svoje putne isprave od francuskih vlasti, ali je njen zahtjev bio odbijen, s obrazloženjem da je ta isprava konfiscirana, zajedno s drugim stvarima, na temelju odluke nadležnog suda, koja je postala pravomoćna.

Francuska vlada je tvrdila da oduzimanjem putovnice nije povrijeđena sloboda kretanja podnositelja predstavke, jer je ovaj u svojoj zemlji bio uhićen svega dvadesetak dana po podnošenju zahtjeva za vraćanje putovnice. Sud međutim, nije prihvatio ovako argumentirano obrazloženje. Po njegovu shvaćanju sloboda kretanja na teritoriju države i sloboda napuštanja teritorija mogu se u demokratskom društvu ograničiti samo krajnje neophodnom mjerom. S obzirom na to da podnositelju predstavke nije bila oduzeta sloboda u Francuskoj, imao je pravo da tu zemlju napusti, kao i da u njoj boravi. Ograničenje slobode kretanja u konkretnom slučaju nije, po shvaćanju Suda, odgovaralo standardu neophodnosti u demokratskom društvu²⁸.

Inače, zabrana protjerivanja vlastitih državljana predviđena je i člankom 22. stavkom 5. *Američke konvencije*, dok je *Afrička povelja*²⁹ ne spominje.

O protjerivanju stranaca govori i članak 13. *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima* (PGP) iz 1966. godine. Stranac koji zakonito boravi na teritoriju države potpisnice PGP-a može se protjerati jedino u zakonitom postupku i ako to zahtijevaju razlozi nacionalne sigurnosti. Osoba koju se protjeruje mora imati mogućnost da se legalno suprotstavi protjerivanju pred vlastima te da ima zastupnika u tom postupku.

Primjerice, Komitet za ljudska prava utvrdio je da je Madagaskar prekršio članak 13. PGP-a zato što je protjerao jednog francuskog državljanina koji se na Madagaskaru bavio advokaturom. Dotični je više od 19 godina obavljao odvjetničku praksu, ali se vlastima zamjerio braneći pred sudom vođe oporbenih stranaka. Politička policija ga je uhitila 8. veljače 1982., držala ga u pritvoru *incommunicado* i tri dana kasnije naredila mu da u roku dva sata napusti Madagaskar. Komitet je utvrdio povredu PGP-a, uz ostalo i zbog toga što spomenutoj osobi, tj. protjeranom strancu nije pružena mogućnost da podnese prigovor na protjerivanje.³⁰

Članak 4. *Protokola br. 4 uz Konvenciju* lapidarno propisuje: "Kolektivno protjerivanje stranaca je zabranjeno." Članak 13. PGP-a zabranjuje samovoljno protjerivanje stranaca, rabeći taj pojam u jednini.

²⁸ *Baumann v. France*, App. No. 33592/96. (2001.)

²⁹ *Afrička povelja o ljudskim i narodnim pravima* od 27. juna 1981. godine. (Nap. n.)

³⁰ *Eric Hammel v. Madagaskar*, CCPR/C/29/D/155/1983. (1987.)

Iako je Konvencijom, na prvi dojam ovo pravo konstruirano kao jedno kolektivno pravo, u biti ono je ipak pojedinačno, zato što štiti pojedinca, odnosno fizičku osobu od protjerivanja u grupi.

Primjerice, Sud je utvrdio povredu odredbe članka 4. *Protokola br. 4 uz Konvenciju* u slučaju *Čonka protiv Belgije*. Četiri člana jedne obitelji slovačkih Roma došli su u Belgiju, gdje su zatražili azil, s obrazloženjem da u svojoj zemlji trpe prijetnje i maltretiranja od strane rasista i ekstremista. Zahtjev za dobivanjem azila je odbijen u redovnom postupku, te im je bila oduzeta sloboda i bili su deportirani u Slovačku. Sud je utvrdio postojanje povrede članka 4. *Protokola br. 4 uz Konvenciju*, jer je zaključio da "se ne može sasvim isključiti sumnja da je u pitanju kolektivno protjerivanje". Do ovakvog zaključka Sud je došao zbog toga što je protjerivanje bilo unaprijed najavljeno nadležnim tijelima i što su sve osobe, koje su bile u pitanju, istovremeno dovedene u policijsku postaju. Osim toga, naredbe da se napusti državni teritorij bile su istovremeno formulirane, protjerani stranci teško su mogli komunicirati s odvjetnikom kao braniteljem i konačno, postupak za dobivanje azila uopće nije bio ni okončan.³¹

Ima mišljenja da je ovakva odredba dodatnog protokola uz Konvenciju neka vrsta naknadnog odgovora na praksu kolektivnih protjerivanja, kakva su u Europi postojala za vrijeme i nakon završetka Drugog svjetskog rata. Opravdavajući protjerivanje time da su pripadnici njemačkog i talijanskog naroda surađivali s okupacijskim vlastima, ovi su protjerani iz mnogih zemalja. Tako je, primjerice, s teritorija nekadašnje Jugoslavije tada bilo protjerano, po ne sasvim pouzdanim procjenama, oko 500 000 Nijemaca te oko 300 000 Talijana. Na žalost, monstruoza praksa kolektivnog protjerivanja ljudi i/ili tzv. etničkog čišćenja teritorija dogodila se i u ratovima prilikom disolucije³² te iste Jugoslavije u devedesetim godinama prošloga stoljeća.

Zabranu kolektivnog protjerivanja stranaca sadrže i spomenute *Američka konvencija* u članku 22. stavku 9., te *Afrička povelja* u članku 12., stavku 5.

Ekstradicija je naročiti način udaljavanja pojedinaca iz neke države. Ona predstavlja izručenje drugoj državi osobe optužene za počinjenje kaznenog djela, a na temelju zahtjeva nadležnog tijela strane države, te u svrhu privođenja dotične osobe pred nadležni sud.

Izvor normi o ekstradiciji najčešće se nalazi u dvostranim međunarodnim ugovorima, ali se može nalaziti i u zakonodavstvu zamoljene države. Ukoliko nema ugovora među državama, zamoljena država u pravilu postupa po načelu reciprociteta. Ako se odobri ekstrakcija, država koja izručuje traženu osobu, zamoljena država, predaje tu osobu tijelima vlasti države koja je zatražila ekstradiciju.

³¹ *Čonka v. Belgium*, App. No. 51564/99. (2002.)

³² **Raspad** ili **disolucija** – identitet države prethodnice se gubi i nastaju novi identiteti država sljednica. Države sljednice preuzimaju ugovorene obveze i prava države prethodnice. Za to imamo primjer Jugoslavije i SSSR-a 1991. godine, i raspad Austro-Ugarske ili Otomanskog Carstva poslije Prvog svjetskog rata (raspao se na Tursku, Hadžiz (Saudijska Arabija), Jemen, i države stavljene pod upravljanje Lige naroda – Irak, Palestinu, Transjordaniju, Siriju i Libanon). Razlika između disolucije i secesije je vidljiva samo iz političkog aspekta. Tako su za vrijeme devedesetih Srbija i Crna Gora tvrdile da je došlo do secesije, što nije bilo točno, jer su željele da ostanu sljednice Jugoslavije. Naravno bila je riječ o raspadu (<http://hr.wikipedia.org>).

Država koja je zatražila ekstradiciju može izručenoj osobi suditi samo za ono djelo zbog kojeg počinjenja je i tražena ekstradicija. Postoje i druga ograničenja. Tako, na primjer, zamoljena država može odbiti ekstradiciju, ako postoji osnovica za sumnju u pravičnost postupka u državi koja traži ekstradiciju. Obično se smatra da će pravičan postupak izostati ako se neku osobu traži radi optužbe za neko političko kazneno djelo.

U novije vrijeme posebno je osjetljivo pitanje ocjene političkog obilježja kaznenog djela i razlikovanje takvog djela od onog što bi se moglo kvalificirati terorističkim činom. Do ovakvih situacija dolazi zato što se akti terorizma od strane onih koji im pribjegavaju u pravilu nastoje opravdavati izvjesnim, višim ciljevima, kakvi se navodno žele postići tim aktima. Prihvatljivost nekog "izvjesnog" cilja međutim, nikako se ne može opravdati primjena svakog sredstva kojim se on želi postići. Na primjer, nacionalno oslobođenje ili emancipacija neke etničke skupine prihvatljivi su sami po sebi, ali podmetanje bomba od kojih stradaju nedužni ljudi, da bi se takvi ciljevi ostvarili, nikako nije dopušteno.

Još jedno ograničenje ekstradicije ima veliku važnost, iako nije opće prirode, kako se ponekad misli i prikazuje. Naime, jedan broj država, često i temeljem ustavnih odredaba nacionalnih Ustava, zabranjuje izručenje svojih državljana drugim državama radi kaznenog progona. Ima međutim, država, kao što su neke od anglosaksonskih, koje i to dopuštaju.

U novijem razvitku ove ustanove pojavilo se pitanje o izručenju vlastitih državljana, ne nekoj drugoj državi, nego tijelu međunarodnog pravosuđa. U početku je bilo određenog kolebanja u tome smislu, barem glede postupanja po zahtjevima Haškog tribunala. Izručenje optuženih osoba međunarodnom tribunalu je, međutim, svojevrsna obveza države, različita od ekstradicije. Zbog toga ne postoji analogija s ekstradicijom glede izručenja vlastitih državljana, čak i ako neka država ove ne podvrgava postupku ekstradicije.

Statut Haškog tribunala predvidio je u članku 9. konkurentnu nadležnost Tribunala s nacionalnim sudovima, ali istovremeno i njegov primat u odnosu na nacionalne sudove. Statutom nisu utvrđeni uvjeti prema kojima će se taj primat ostvarivati, pa je to prepušteno unutrašnjim pravilima o postupku. Na taj su način stvoreni mehanizmi koji na neki način amortiziraju apsolutni i obvezatni primat Tribunala u odnosu na nacionalne sudove. Tribunal može i sam dati prvenstvo nacionalnom sudu³³.

U međunarodnoj praksi postoji i ono što se naziva prikrivenom ekstradicijom. Ova postoji onda kad se drugoj državi preda osoba koja nije optužena. Predaji takve osobe pristupa se u svrhu vođenja kaznenog postupka. Tako izručena osoba može kasnije u postupku pred sudom države kojoj je izručena isticati odgovarajući prigovor. Sudovi, međutim, u pravilu vode računa o tome je li postupak pred pravosudnim tijelima pravilno vođen, ali nisu skloni da se osvrću na to kako je optuženi dospio pred sud. Otuda i stara izreka *male captus, bene detentus*, koja se primjenjuje pred sudovima mnogih država.

Iako Konvencija ne poznaje pojam ekstradicije, Sud je bio u prilici raspravljati o toj ustanovi. Smatra se naime, da izručenje neke osobe drugoj državi ne može biti dopušteno, ako dotičnoj osobi po izručenju prijeti opasnost od mučenja.

Primjerice, u slučaju *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Sud je utvrdio da bi Vlada Ujedinjenog Kraljevstva učinila povredu članka 3. Konvencije, kojim se zabranjuje

³³ Kaseze, A., Međunarodno krivično pravo, Beogradski centar za ljudska prava, 2005., 411.-414.

mučenje i nečovječno ili ponižavajuće postupanje, ako podnositelja predstavke izruči Sjedinjenim Američkim Državama. Podnositelj predstavke bio je Nijemac, zatočen u Ujedinjenom Kraljevstvu, čije su izručenje tražile SAD, zato što je u saveznoj državi Virginiji bio optužen za ubojstvo roditelja svoje djevojke. SAD je ekstradicijski zahtjev postavio na temelju ugovora s Ujedinjenim Kraljevstvom iz 1972. godine.

Podnositelju predstavke je u Virginiji prijetila smrtna kazna, kao i mogućnost da bude podvrgnut onome što se naziva čekanje u redu za smrt (*death row phenomenon*), zato što se na izvršenje kazne u pravilu čeka više godina. Sud je stoga utvrdio da podnositelju predstavke prijeti opasnost od mučenja i nečovječnog postupanja.³⁴

Azil (ili utočište) tradicionalno se ogleda u suverenom pravu neke države da prihvati ili protjera nekog stranog državljanina (stranca) sa svog teritorija. Obveza prihvaćanja stranca postoji samo ukoliko bi protjerivanje, u konkretnom slučaju, upućivalo na povredu međunarodnog prava.³⁵ *Azil* ili načelo zabrane protjerivanja (*non-refoulement*), kao i *azil de facto*, dva su najvažnija oblika ovakve zaštite.

Nedovoljno poznavanje pravog i pravnog značenja pojma azila dovodi do njegova mijenjanja s drugim oblicima zaštite pojedinaca, Riječ *azil* potječe od grčke riječi *asylon*, što znači nedodirljiv, nešto što ne može biti predmetom zapljene ili hvatanja. Običaj davanja nekih oblika azila postojao je još u antičkim vremenima. Prvi suvremeniji zakoni kojima se jamčio ekstradicijski azil bili su belgijski Zakon o ekstradiciji iz 1833. godine i Belgijsko-francuski sporazum o ekstradiciji iz 1834. godine.

Azil se može sagledavati na dva načina: kao pravo države da podari utočište osobi koja traži azil i kao pravo pojedinca da azil traži i uživa. U međunarodnom pravu se pod pravom azila podrazumijeva pravo države da na svom teritoriju ili na mjestu koje je na drugi način pod njenom juristikcijom (kontrolom), primjerice diplomatsko predstavništvo, ratni brod i sl., daje utočište strancu, tj. osobi koja se smatra ugroženom od progona ili neke ozbiljne opasnosti (znači riječ može biti o teritorijalnom azilu i o eksteritorijalnom ili diplomatskom azilu).

Davanje teritorijalnog azila je suvereno pravo države da ona svojim unutrašnjim (domaćim tj. nacionalnim) pravom propisuje uvjete pod kojima stranac može dobiti ovaj oblik zaštite, bilo da se ona sastoji u jednostavnom toleriranju njegova boravka ili se o tome donosi posebna odluka. Drugi oblik djelomične zaštite je ekstradicijski azil, utemeljen na ugovornom ili zakonskom propisu kojima se zabranjuje ekstradicija osoba optuženih za politička ili vojna kaznena djela.

Ne postoje dvojbe o nadležnosti države da pojedincu odobri utočište (teritorijalni azil). Međutim, nema suglasnosti oko pravne osnovice eksteritorijalnog azila. Neke države Latinske Amerike međusobno dopuštaju davanje azila u zgradama diplomatskih misija. Postoje i oni koji smatraju da je tu riječ o regionalnom običajnom pravu, ali Međunarodni sud pravde (MSP) nije prihvatio ovakvo gledište. U drugim dijelovima svijeta pravo na davanje diplomatskog azila ne postoji, iako se ponekada privremeni

³⁴ *Soering v. United Kingdom*, App. No. 14038/8, A/159-169. (1989.)

³⁵ "Povrjede gotovo svih dijelova sustava međunarodnog prava koje se odnose na mirnodopske politike i odnose i sadrže određene obveze na činjenje i na nečinjenje (propuštanje), ne samo da su moguće, nego se zaista i događaju u velikom broju slučajeva. Izreka *pacta sunt servanda*, taj aksiom i to nedvojbeno pravilo međunarodnog prava, ne ostvaruje se uvijek, ono se krši, te time država – prekršitelj čini delikt međunarodnog prava.", (Ibler, 2006:133).

boravak neposredno ugroženih osoba u zgradama diplomatskih misija trpi zbog toga što bi nasilnim upadom bila povrijeđena njihova nepovredivost (imunitet).

Pravo na azil ne postoji kao izričito priznato individualno pravo pojedinca, već je država ta koja ima diskreciono pravo davanja ili nedavanja azila. To je njeno suvereno pravo i ona odlučuje o sadržaju azila i o uvjetima i o postupku njegova dobivanja. Druge su države dužne poštovati odluku države da pojedincu pruži utočište.³⁶

Pravo azila može se, međutim, promatrati i kao ljudsko pravo čovjeka da dobije i uživa utočište. Ovakav stav je jasno izražen u članku 14. stavku 1. *Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima* (UDP) iz 1948. godine: "Svatko ima pravo tražiti i uživati azil u drugim zemljama od progona."

Prema nacrtu Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (UDP), trebalo je pojedincu zajamčiti pravo dobivanja azila. Tekst su predstavnici država razvodnili tako da se sveo na pravo da se od strane države može zatražiti utočište, što i nije potrebno naglašavati, jer u biti svatko može od svake države zatražiti utočište, ili bilo što drugo, međutim, bez prava da traženo i dobije. Poslije toga je, 1967. godine usvojena i *Deklaracija UN-a o teritorijalnom azilu*³⁷. Pokušaji da se Deklaracija o teritorijalnom azilu pretoči u pravno obvezujući dokument, nisu urodili plodom.

Najvažniji opći međunarodni ugovori o ljudskim pravima, kao što su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (PGP) i Konvencija (Europska konvencija), ne jamče pravo na azil, jer se u vrijeme kada su ovi dokumenti pisani smatralo da Konvencija UN-a o statusu izbjeglica predstavlja *lex specialis* koji potpuno zadovoljava potrebe. Konvencija o statusu izbjeglica je važan dokument kojim se izbjeglicama i deklarativno priznaje ovaj status (jer pojedincu, strancu koji ispunjava uvjete iz članka 1. Konvencije, dodjeljuje se izbjeglički status odlukom koja je po svojoj prirodi samo deklarativna)³⁸. Međutim, sama Konvencija je tako sročena da ne jamči pojedincu pravo pristupa teritoriju države ugovornice, niti državu obvezuje da prihvati svakog pojedinca ili da mu dozvoli stalni boravak čak i kada mu prizna status izbjeglice. Konvencija o statusu izbjeglica bavi se samo pravnim položajem onih osoba koje su već primljene na teritorij države ugovornice.

Mnoge države su poslije 1951. godine svojim unutrašnjim propisima uspostavile pravo stranaca da pojedinci dobiju azil ako ispunjavaju potrebne uvjete, tako što su faktično usvojile definiciju izbjeglice iz Konvencije o statusu izbjeglica kao mjerilo za davanje azila ili zabrane protjerivanja.

Europska unija (Unija) intenzivno radi na reguliranju i usklađivanju sustava davanja azila unutar država svojih članica. To pitanje kako god da je riješeno, unutar Unije, i dalje predstavlja pravni rezervat prijepora.

Povelja o temeljnim pravima Unije od 2000. godine jamči pravo na azil uz poštovanje odredbi Konvencije od 28. srpnja 1951. godine, i Protokola od 31. siječnja 1967.

³⁶ Presuda MSP *Asylum Case (Colombia v. Peru)*, ICJ Reports 1950., str. 266.

³⁷ Deklaracija Generalne skupštine UN-a 2312 (WWII) od 14. prosinca 1967., dok UN A/RES/2312 (XXII).

³⁸ Za razliku od nekih drugih međunarodnih ugovora, koji predviđaju nadzorne mehanizme u obliku ugovornih tijela ili sudova, Konvencija iz 1951. ne predviđa mogućnost podnošenja individualne predstave nekom međunarodnom tijelu u slučaju njenog kršenja. (Nap. n.)

godine, o statusu izbjeglica sukladno sa Sporazumom o osnivanju Europske unije (čl. 18.). Komisija unije je 2002. godine dobila zadatak da predloži propise kojima će se temeljito urediti ustanova azila.

U biti, azil obuhvaća razne elemente, uključujući i zaštitu od prisilnog povratka, dozvolu boravka na teritoriju zemlje azila i standarde čovječnog postupanja. Međutim, nitko se ne može pozivati na ova prava i/ili pogodnosti ako je počinio međunarodno kazneno djelo (zločin protiv mira, zločin protiv čovječnosti, ratni zločin i sl.), ili kako to definira članak 14. stavak 2. UDP-a djelo protivno ciljevima i načelima UN-a.

Minimalna sigurnost može se steći i na temelju zabrane vraćanja bjegunaca na teritorij gdje im prijeti opasnost od progona. BjeGUNac time ne stječe ni azil u dotičnoj državi niti pravo na njega, jer može biti upućen u svaku zemlju gdje mu ne prijeti takva opasnost, odnosno u kojoj ne postoji rizik od protjerivanja u državu u kojoj mu prijeti opasnost. I Konvencija iz 1951. godine, i međunarodni ugovori o ljudskim pravima sadrže odredbe o zabrani protjerivanja, odnosno vraćanja (načelo *non-refoulement*). Dok azil ima pozitivno značenje, jer podrazumijeva i dozvolu boravka i dugotrajnu zaštitu u državi u kojoj pojedinac i traži zaštitu, zabrana protjerivanja ima ograničeni, negativni smisao onemogućavanja slanja tražitelja azila u državu u kojoj mu prijeti opasnost od progona. Ovo pravilo iz članka 33. Konvencije iz 1951. već se smatra dijelom međunarodnog običajnog prava, odnosno normom *ius cogens*:

1. Nijedna država ugovornica neće protjerati ili silom vratiti, na bilo koji način, izbjeglicu na granicu teritorija gdje bi njegov život ili sloboda bili ugroženi zbog njegove rase, vjere, državljanstva, pripadnosti nekoj socijalnoj skupini ili njegovih političkih mišljenja i opredjeljenja.

2. Na pravo uživanja koje definira ova odredba ne može se ipak, pozivati izbjeglica koju iz nekih objektivnih razloga treba smatrati opasnom osobom za sigurnost zemlje gdje se nalazi ili koja, s obzirom na to da je protiv nje donijeta konačna odluka zbog zločina ili naročito teškog kaznenog djela, predstavlja objektivnu opasnost za zajednicu dotične države.

Nekoliko ugovora o ljudskim pravima idu i dalje od ove zaštite jer pružaju zaštitu od svih oblika povratka na mjesta gdje postoji rizik da pojedinac bude izložen zlostavljanju koje bi moglo predstavljati povredu zabrane mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Kako je ova zabrana apsolutna, nisu dopuštena odstupanja od odredbi koje sadrži stavak 2. članak 33. Konvencije.

Primjerice, vlasti Ujedinjenog Kraljevstva su odlučile da iz razloga sigurnosti protjeraju u Indiju jednoga Sika s pravom boravka u Ujedinjenom Kraljevstvu. Sud je objasnio da je svjestan ogromnih teškoća s kojima se suočavaju države kada štite svoje društvo od terorističkog nasilja, ali da čak i u takvim okolnostima, članak 3. Konvencije u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje, i to nezavisno od ponašanja žrtve; aktivnosti pojedinca, bez obzira koliko su nepoželjne ili opasne, ne mogu se uzimati u obzir ako bi on protjerivanjem bio doveden u ozbiljan rizik od mučenja ili nečovječnog postupanja. Kad god postoje osnovani razlozi za vjerovanje da bi pojedinac, ako se protjera u drugu državu, mogao biti izložen postupanju suprotnom članku 3. Konvencije, nastaje dužnost države da ga zaštiti.³⁹

³⁹ Presuda u slučaju *Chahal v. United Kingdom*, App. No. 2414/93. (1996.)

U mnogim državama se u situacijama u kojima se pojedincu koji ne ispunjava uvjete za izbjeglički status utemeljenih Konvencijom iz 1951. godine, daje tzv. supsidijarna ili komplementarna zaštita, koja je u nekim zemljama potpuno izjednačena s azilom. Tada se on (pojedinaac), iako formalno nije izbjeglica, ne može protjerati u druge zemlje u kojima bi mu bio ugrožen život ili gdje bi bio izložen nekoj drugoj ozbiljnoj opasnosti.

1.2. Pravâ uhićenih osoba

a) Pravo osobe da bude informirana o razlozima uhićenja i o kaznenim optužbama koje joj se stavljaju na teret

U svakodnevnom poslu koji obavlja policija poduzimaju se aktivnosti i radnje u svrhu prikupljanja informacija, a u cilju sprječavanja i otkrivanja počinjenja kaznenih djela, održavanja javnog reda i mira te traženja i potrage onih osoba za koje se sumnja ili već postoji osnovana sumnja da su počinili kazneno djelo. Kad dođe do čina ispitivanja i istrage osobe koja je privedena u policiju, nacionalna se zakonodavstva u nijansama razlikuju glede ovlasti policijskih i sudskih službenika koji provode ove radnje. Neovisno o spomenutim razlikama, nacionalni zakoni kojima se regulira ova materija, moraju biti u skladu s Konvencijom. Naravno da i za ove radnje i postupanja državnih službenika vrijedi zabrana mučenja i nečovječnog postupanja. Osim toga, u stavku 2. članku 5. Konvencije formulirano je važno načelo otvorenosti, bez kojeg bi druge odredbe ovoga članka bile neučinkovite⁴⁰. Dakle, kada je bilo tko uhićen, mora mu se reći i zašto. Ovakav sadržaj norme upućuje na to da je to u interesu osobe koja se našla u jednoj kompliciranoj i šokantnoj situaciji, a kroz određeno postupanje, koje je propisano, osoba koja je uhićena razaznaje da mora potražiti zaštitu svojih prava putem instrumenata i procedure koji joj stoje na raspolaganju. Znači, da prema članku 5. stavku 2. Konvencije osoba treba biti "odmah obaviještena, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja" u svim slučajevima. U slučaju da postoji i osnovana sumnja da je počinjeno kazneno djelo, u stavku 2. članku 5., propisano je i "o svakoj optužbi protiv sebe". Treba ovdje naglasiti da se to odnosi i na maloljetnike i osobe pod skrbništvom, neovisno o tome koliko te informacije njima mogu biti od koristi, osobito u pogledu pravnih i činjeničnih pitanja.

Kada policajac uhiti stranca (stranog državljanina), čim prije mora mu se osigurati prijevod na jezik koji razumije. Pri tome nije neophodno da se strancu informacija odmah uruči u pisanom obliku ili da mu se na njegovu jezik uruči nalog za uhićenje. Nacionalno zakonodavstvo mora imati razrađena i jasna pravila s time u vezi. Mora se voditi briga o tome da se ne povrijede pravila Konvencije. Sud i Komisija zauzeli su stajalište da nije dovoljno samo utvrditi kako je uhićenje provedeno sukladno s domaćim zakonodavstvom za izvanredne situacije.⁴¹ Neophodni su i dodatni detalji. U narednim stadijima postupka, naročito ako i kada dođe do optužnice, postoji pravo utvrđeno u članku 6. stavku 3. točki (a) Konvencije prema kojemu uhićeni stranac mora "u najkraćem roku" biti obaviješten

⁴⁰ Ovaj stavak u originalu na engleskom jeziku glasi: "Everyone who is arrested shall be informed promptly, in a language which he understands, of the reasons for his arrest and of any charge against him." ("Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.") Nap. n. (V. Konvenciju.)

⁴¹ Presuda od 18. siječnja 1978., *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, A. 25., str. 75.-77., t. 198.-200.

"potanko i na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega".

Sadržaj informacije mora biti u vezi s vrstom pritvora. Primjerice, uhićenje radi deportacije ili protjerivanja u skladu sa člankom 5. stavkom 1. točkom (f) daje uhićenoj stranoj osobi pravo samo da zna da je takav postupak u tijeku, ali ne mora znati i zašto.⁴²

U članku 5. stavku 2. Konvencije određuje se da ovo obavještenje mora biti dano "u najkraćem roku", dakle, gotovo odmah prilikom uhićenja. Obično je dovoljno da to obavještenje, koje se daje prilikom uhićenja stranca, bude uopćeno o pravnoj osnovici za uhićenje. O uhićenju koje provodi državni službenik (najčešće je to policajac) dovoljno je prema članku 5. stavku 2. Konvencije priopćiti državnom odvjetništvu ili nadležnom sudu (tj. sucu), što podrazumijeva da uhićena strana osoba bude odmah izvedena pred sud nadležnog državnog službenika. Članak 5. stavak 2. ne jamči pravo da uhićena strana osoba stupi u kontakt s odvjetnikom i to obavještenje ne treba biti uručeno u posebnom pisanom obliku. Kao i u drugim odredbama članka 5. Konvencije pojam "odmah" ili u "najkraćem roku" je od najvećeg značaja. Obično protek od nekoliko sati između vremena uhićenja i priopćenja o optužbi ne predstavlja povredu članka 5. stavka 2. Konvencije, bez obzira na to je li uhićena osoba u tom međuvremenu bila podvrgnuta ispitivanju ili nije.⁴³

b) Pravo presumpcije nevinosti dok se krivnja ne dokaže sukladno sa zakonom

Iako je načelo presumpcije nevinosti utvrđeno u članku 6. stavku 2. Konvencije⁴⁴, valja ga eksponirati i u kontekstu primjene članka 5. Konvencije.

Najvažnije jamstvo u kaznenom postupku predstavlja presumpcija (pretpostavka) nevinosti. Pored ove, postoje i druga jamstva. Međutim, ova je odredba, kao načelo, jedno od najvažnijih načela kaznenoga pravosuđa moderne demokratske države. Ovo je načelo pretočeno u odredbu članka 6. stavka 2. Konvencije, ali je Sud u svojoj praksi zaštite ljudskih prava proširivao standard načela nevinosti. U početku se naime, smatralo da se ne može tvrditi kako je neka osoba počinitelj kaznenog djela prije nego što se donese presuda. Kasnije se razvilo shvaćanje po kojem državna tijela moraju postupati po načelu neutralnosti prema osumnjičenom. U novije se vrijeme sve više smatra da se presumpcija nevinosti primjenjuje i izvan procesnog prava u strogom smislu riječi.

Iako Sud široko tumači polje primjene presumpcije nevinosti, u pojedinim slučajevima učinak takve pretpostavke može ipak biti predmet suptilnijeg razmatranja. Nacionalna zakonodavstva koja dopuštaju postupanje po načelu presumpcije nevinosti često u odredbama preciziraju ograničeni opseg primjene i točno određene situacije u kojima se presumpcija nedužnosti primjenjuje.⁴⁵

⁴² Izvještaj Komisije, 17. srpnja 1980., *Caprino protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, toč. 65., D. R. 22, str. 5 (12).

⁴³ Presuda od 28. listopada 1994., *Murray*, A. 300 - A.

⁴⁴ Ova odredba u originalu na engleskom jeziku glasi: "Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law." ("Svatko optužen za kazneno djelo smatrat će se nevinim, sve dok mu se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.") Nap. n.

⁴⁵ "Temeljno načelo koje uređuje odnos prema okrivljenim osobama za kaznena djela sadržava članak 28. Ustava koji utvrđuje opće pravno pravilo: 'Svatko je nedužan i nitko ga ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja.' Prema tome, ni uhićenje niti otvaranje istrage, vođenje sudbenog postupka, priznanje, pa i sama prvostupanjska sudska presuda

Presumpciju nevinosti poznaje i Američka konvencija o ljudskim pravima.

Interamerički sud je u jednom slučaju povezoao presumpciju nevinosti s načelom postupanja u razumnom roku. Naime, sud je utvrdio da držanje optužene osobe u pritvoru četiri godine krši pretpostavku nevinosti, jer da se takav postupak prema optuženom pretvara u kaznu bez izrečene osude.⁴⁶

Postoji čitav niz posebnih jamstava koja se pružaju optuženome u kaznenom postupku. U njih spadaju pravo na obavještenje o karakteru i osnovici optužbe, pravo na vrijeme i mogućnosti za pripremu obrane i pravo da se optuženi brani osobno ili da sebi uzme branitelja. U vezi s ovim je i pravo na besplatnu pravnu pomoć, tj. besplatnu obranu, ukoliko optuženi nema sredstava da plati branitelja. Osim toga, optuženi ima pravo ispitivati svjedoke i osigurati nazočnost i ispitivanje svjedoka u vlastitu korist pod istim uvjetima koji vrijede i za one koji svjedoče protiv njega. Na koncu, optuženi će dobiti besplatnu pomoć prevoditelja, ako ne razumije i/ili ne govori jezikom, koji je u službenoj uporabi u sudu.

Sva spomenuta jamstva optuženome daje Konvencija, koja su propisana u članku 6. stavku 3. U praksi su propisana jamstva razvijana daljnjim tumačenjem.

U poretku Konvencije maloljetnicima se također jamči posebna zaštita. Člankom 6. stavkom 1. Konvencije dopušteno je isključenje javnosti u postupku kad to zahtijeva interes i zaštita maloljetnika. Države ugovornice nemaju obvezu ustrojiti posebne sudove za maloljetnike, ali se ipak smatra nedvojbenim da se odredbe Konvencije moraju tumačiti tako da se postupak prema maloljetnicima mora voditi na način da se njih poštedi traumatičnog iskustva i kako ih se ne bi trajno obilježilo kao prijestupnike.

c) Proceduralna zaštita osoba koje su preventivno pritvorene

Člankom 5. stavkom 1. točkom (c) Konvencije dopušteno je uhićenje i/ili pritvaranje neke osobe na temelju "osnovane sumnje" da je počinila zakonom propisano kazneno i/ili prekršajno djelo, kada se razumnim i neophodnim smatra da se takvu osobu spriječi u pokušaju počinjenja zakonom kažnjivog djela ili, pak, u pokušaju bijega. Ove odredbe podrazumijevaju jedinstvenu obvezu države prema osobi koja je uhićena i pritvorena, da istu u razumnom roku izvedu pred nadležnu sudsku vlast. U stavku 3. članku 5. Konvencije razrađene su i upotpunjene ove obveze države.

Mnoge države su svojim zakonima postavile precizna vremenska ograničenja u okviru kojih uhićena i pritvorena osoba mora biti izvedena pred nadležni sud. Zajednički okvir u nacionalnim zakonodavstvima europskih država za izvođenje uhićenika i pritvorenika je od 24 do 48 sati od trenutka uhićenja. Sud i Komisija nisu postavili neka precizna ograničenja glede članka 5. stavka 3. Konvencije. Priroda kaznenog djela za koje se sumnja da ga je počinio pojedinac, može igrati ulogu u određivanju da li je zadovoljen zahtjev "hitnosti".

Činjenica da je pojedinac izrekao priznanje policiji, ili se njegova odgovornost čini nedvojbenom, nisu relevantne za primjenu članka 5. stavka 3. Konvencije. Nadležni sud, tj. sudac mora potvrditi odluku o pritvoru pojedinca, utemeljenu na postojanju

još ne konstituiru krivnju okrivljenika (...)", (Smerdel, 2010:115).

⁴⁶ *Suarez Rosero v. Ecuador* (1997.).

razumnih osnovica. Odluka o pritvoru sukladno sa člankom 5. stavkom 3. Konvencije nema nikakve veze s bilo kakvim implikacijama o utvrđivanju odgovornosti. Iako u tom stadiju već obično postoji osnovana sumnja počinjenja djela i da je s tim u vezi pritvor neophodan kako bi se pojedinac spriječio da se udalji od nadležnosti mjerodavnih tijela, da uništi dokaze i tragove, ili čak da poćini nova kaznena djela. Pojednosti glede ovih zahtjeva ostavljene su da ih propiše nacionalno zakonodavstvo. Proizlazi razumijevanje da domaći sudac mora uživati izvjesnu širinu te da odredi prigodnost i/ili razumnost pritvaranja određenog pojedinca. Pravno načelo izvođenja pojedinca pred nadležnog suca "odmah", ili u "što kraćem roku" ima veću općepravnu vrijednost nego u samoj praksi. Vrijednost ovoga načela može, na primjer, biti umanjena u okolnostima kada je ovlast suca da odobri neko uhićenje ili pritvor bez neovisnog razmatranja razloga da se pritvor produži. Pećat na odluci policije ili tužiteljstva (odvjetništva), nakon kratkog ispitivanja je prije pravilo nego izuzetak u mnogim zemljama. Ukoliko domaće, nacionalno pravo dozvoljava produljenje pritvora bez određenog, propisanog vremenskog ogranićenja, uhićena osoba ima mogućnost pozvati se na odgovarajuće odredbe Konvencije kojima se jamči pravo na suđenje "u razumnom roku".

Glede povrede članka 5. stavka 1. i 3. Konvencije, Sud je donio presudu u predmetu Šebalj protiv Hrvatske:⁴⁷

U konkretnom slučaju protiv Z. Šebalja istovremeno su se vodila dva kaznena postupka pred Općinskim sudom u Zagrebu, zbog više kaznenih djela teške krađe. Uslijed navedene situacije, istovremeno su protiv podnositelja zahtjeva egzistirala *dva rješenja o određivanju pritvora*, od kojih se samo jedno izvršavalo.

Nakon što je u jednom kaznenom postupku protiv podnositelja istekao najdulji zakonom propisani rok za trajanje pritvora, podnositelj je i dalje ostao u pritvoru temeljem ranije donesenog rješenja o pritvoru u drugom, paralelno vođenom, kaznenom postupku protiv njega pred istim sudom. Prigovor po ovoj osnovici podnositelj je u više navrata iznosio u žalbama protiv rješenja o produljivanju pritvora, te u ustavnim tužbama koje je podnosio, no nadležni sudovi nisu iste navode ispitivali. Jednako tako, podnositelj je u postupcima pred domaćim tijelima tvrdio i da je pred policijom bio ispitivan bez prisutnosti branitelja (osporavajući i toćnost zapisnika koji su tom prilikom sastavljeni), a da su upravo takvi zapisnici o ispitivanju korišćeni kao dokaz u kaznenim postupcima protiv njega.

U svezi prigovora podnositelja o nezakonitosti njegova pritvora nakon 19. lipnja 2008. godine (postupci KO-2730/07 i KO-3257/05), Sud je primijetio da Zakon o kaznenom postupku ne sadrži odredbe kojima se uređuje slučaj postojanja dvaju rješenja o određivanju pritvora protiv istog okrivljenika u dva različita kaznena postupka, te da navedeni *nedostatak zakonskog uređenje nije ispravljen niti sudskom praksom Vrhovnog suda*. Temeljem navedenog, Sud je zaključio da zadržavanje podnositelja zahtjeva u pritvoru nakon isteka najduljeg roka njegova trajanja propisanog zakonom, bez da je isti utemeljen na konkretnoj zakonskoj odredbi ili sudskoj praksi, nije spojivo s načelom pravne sigurnosti, te je *proizvoljno i protivno temeljnim vidovima vladavine prava*. Stoga je presuđeno da je došlo *do povrede čl. 5. st. 1. Konvencije* u svezi pritvora podnositelja zahtjeva u razdoblju od 10. lipnja 2008. do 10. ožujka 2009. godine.

⁴⁷ Presuda Šebalj protiv Hrvatske od 28. lipnja 2011., Zahtjev br. 4429/09.

Odlučujući o prigovoru koji se odnosi na postupke povodom ustavnih tužbi podnositelja zahtjeva protiv rješenja o produljenju prigovora Sud se pozvao na ranije razvijenu praksu u predmetima protiv Republike Hrvatske (v. predmete *Peša protiv Hrvatske*, *Hađi protiv Hrvatske*), a ponovivši pri tome, da je pravilno i nedvosmisleno funkcioniranje pravnog sredstva ustanovljenog radi ispitivanja zakonitosti odluka o pritvoru onemogućen time što *Ustavni sud nije dovoljno brzo odlučio o ustavnim tužbama podnositelja zahtjeva*. Time je *povrijeđena odredba čl. 5. st. 4. Konvencije*.

Nadalje, Sud je utvrdio da je podnositelj zahtjeva u postupcima pred domaćim sudovima (u većem broju žalbi podnesenih Vrhovnom sudu protiv rješenja o produljenju pritvora, te u tri podnesene ustavne tužbe) isticao povredu čl. 5. Konvencije uslijed isteka zakonom propisanog roka za najdulje trajanje pritvora, no domaći se sudovi na ove navode podnositelja zahtjeva *nikada nisu očitovali*. Takvim je propustom, utvrdio je Sud, također došlo do *povrede odredaba čl. 5. st. 4. Konvencije*.

Domaći su sudovi, međutim, ispitali navode podnositelja zahtjeva o tome da je dana 09. studenog 2005. godine pred policijom ispitivan bez prisutnosti branitelja, iako je u zapisniku navedeno drugačije.

Ocjenjujući činjenice predmeta u svezi ovog prigovora, Sud je primijetio da, protivno utvrđenjima domaćih sudova, odvjetnik E. Č. nije mogao biti prisutan tijekom policijskog ispitivanja podnositelja zahtjeva dana 09. studenog 2005. godine. Naime, domaći su sudovi utvrdili da je podnositelj zahtjeva iz Zatvora u Zagrebu bio doveden u V. PP Zagreb u vremenu od 9:25 do 11:25 sati, dok je policija odvjetnika E. Č., prema vlastitim evidencijama, pozvala u 12:30 sati (kada je podnositelj zahtjeva već bio vraćen u Zatvor u Zagrebu). Temeljem navedenog Sud je utvrdio da *domaći sudovi nisu ispitali očiglednu nepodudarnost između navodnog vremena prisutnosti odvjetnika E. Č. u PP i vremena stvarnog ispitivanja podnositelja zahtjeva*.

Primijenivši svoju dosadašnju praksu o važnosti samog pristupa odvjetniku kao dijelu postupovnih zaštitnih sredstava u osiguranju povlastice zabrane samoinkriminacije (presuda Velikog vijeća u predmetu *Salduz protiv Turske*), Sud je utvrdio da je podnositelju zahtjeva *povrijeđeno i pravo na pošteno suđenje zajamčeno čl. 6. st. 1. toč. (c) Konvencije (pravo na obranu)*.

Istovrsni prigovor o povredi prava na obranu u svezi ispitivanja pred policijom dana 20. lipnja 2007. godine Sud je utvrdio očigledno neosnovanim ocijenivši da ovaj navod podnositelj zahtjeva nije dovoljno potkrijepio.

Kao nedopušten je odbačen i prigovor podnositelja zahtjeva istaknut u smislu čl. 3. Konvencije (zabrana mučenja i nečovječnog postupanja), a u svezi uvjeta u Zatvoru u Zagrebu, i to temeljem ustanovljene prakse u predmetu *Peša protiv Hrvatske* (jer podnositelj zahtjeva nije koristio dostupno pravno sredstvo prigovora sucu izvršenja, sukladno odlukama Ustavnog suda broj: U-III-4182/2008 i U-III-1437/2007).

Zbog nepoštivanja šestomjesečnog roka za podnošenje zahtjeva Sudu odbačen je i prigovor podnositelja zahtjeva o nezakonitosti njegova pritvora u postupcima KO-219/06, KO-2965/06, KO-2403/07 i KO-824/08, budući je pritvor u navedenim postupcima istekao 19. lipnja 2008. godine, a zahtjev Sudu je podnesen 25. ožujka 2009. godine.

Za utvrđene povrede prava, Sud je podnositelju zahtjeva dosudio pravičnu naknadu u iznosu 9.000 €, te 2.000 €- na ime naknade troškova postupka.

Ujedno, a u svezi s utvrđenom povredom prava na pošteno suđenje uslijed ispitivanja pred policijom bez prisutnosti branitelja dana 09. studenoga 2005. godine (u svezi

postupka KO-3275/05), Sud je ukazao na mogućnost ponavljanja kaznenog postupka kao posebnu individualnu mjeru izvršenja presude.

Slijedi zatim, postupak izvršenja presude Suda, tijekom kojeg je Republika Hrvatska dužna poduzeti individualne mjere radi otklanjanja povrede prava konkretnog podnositelja zahtjeva, te, po potrebi i općih mjera radi sprječavanja mogućih istovjetnih povreda u budućnosti. Uredno izvršenje presude prati Odbor ministara Vijeća Europe.

Dio postupka izvršenja presude je i obavješćivanje nadležnih domaćih tijela o utvrđenjima Suda, kako bi isti svoje postupanje uskladili s navedenim, a čime se otklanja mogućnost istovjetnih povreda Konvencije u budućim sličnim slučajevima.

2. ZAKLJUČAK

Ovdje prezentirani prikaz glede djelovanja i postupanja policije po specijalnim zadacima u okviru i temeljem članka 5. Konvencije, te iznijeti komentari, i, na konkretnim slučajevima prikazana praksa Suda imaju svrhu i cilj uputiti državne službenike, prije svega, službenike policije, na suptilno i zakonito postupanje i djelovanje kada je riječ o poštovanju ljudskih prava koja jamči i štiti članak 5. Konvencije, a to je pravo na slobodu i sigurnost.

Osoba kojoj je oduzeta sloboda uvijek se nalazi u nezavidnom položaju u kojem mu mogu biti povrijeđena ljudska prava. Zbog toga su u suvremenom svijetu uspostavljena odgovarajuća i posebna jamstva. Na univerzalnom planu, ona postoje u članku 11. *Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima*, temeljem rezolucije Generalne skupštine UN-a iz 1948. godine i člancima 9. – 10. *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima* iz 1966. godine, članku 7. *Američke konvencije* iz 1969. godine, članku 7. *Afričke povelje*, te članku 5. *Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama* iz 1950. godine.

Bitno je naglasiti da osoba kojoj je oduzeta sloboda ima pravo da o razlozima oduzimanja slobode i o svakoj drugoj optužbi protiv sebe bude, bez odlaganja i na jeziku koji razumije, obaviještena. Ovo predviđa *Europska konvencija*.

Dalje, osoba kojoj je oduzeta sloboda mora biti bez odlaganja i bilo kakvog, osobito nepotrebnog, nezakonitog ili, namjernog odugovlačenja izvedena pred nadležnog suca, te mora imati pravo da joj se u razumnom roku nepristrano sudi, ili da bude puštena na slobodu.

Ovakvo jamstvo položaja osobe kojoj je oduzeta sloboda proizlazi iz poznatog i starog pravnog sredstva, nastalog u engleskom pravu, koje su prihvatile sve moderne države, a poznato je pod imenom *habeas corpus*⁴⁸. Njime se jamči svakoj osobi pravna mogućnost da zatraži od suda da u hitnom postupku ispita zakonitost uhićenja i oduzimanja slobode. Povodom toga se u praksi postavljaju i mnoga pitanja o karakteru (prirodi) tijela koji odlučuje o tome, a svakako i o hitnosti postupka. Odgovor na pitanje koji je rok razuman u smislu odredbe članka 5. stavka 3. Konvencije daje praksa Suda, koju smo

⁴⁸ *Habeas corpus*, lat. – imate svoje tijelo (početne riječi Zakona o nepovredivosti čovjekove osobnosti koji je prihvaćen u engleskom parlamentu 1679.; značenje tih početnih riječi odnosi se na propis da vlast treba imati pred sobom okrivljenika kako bi ga mogla ispitati i donijeti odluku je li mu zakonito oduzeta sloboda ili ne). (Nap. n.)

dijelom ovdje na konkretnim primjerima prikazali. Naročito je osjetljivo pitanje koliko dugo tijelo javne vlasti može držati neku osobu kojoj je oduzeta sloboda bez ikakvog obavještenja o tome, danog njemu, rodbini i/ili branitelju, a o činjenicama i razlozima uhićenja i oduzimanja slobode.

U tom pogledu Europska konvencija ne poznaje propisane minimalne standarde. Europski Sud je donosio raznovrsne presude u kojima je, zavisno od okolnosti, zaključivao da je držanje uhićenika (prитvorenika) bez kontakta s "vanjskim svijetom" pretjerano dugo, primjerice, poslije proteka dvanaest dana, ili, poslije četiri dana, iz čega se može zaključiti da se duljina trajanja takvog statusa uhićene i pritvorene osobe mora procjenjivati s naročitom pažnjom i s obzirom na konkretne okolnosti svakog pojedinog slučaja. Uopćeno se može reći da je zadržavanje osobe u pritvoru izuzetak od jamstva osobne slobode, te da se stoga pritvor može opravdati samo konkretnim činjenicama, ozbiljnim i primjerenim razlozima u kaznenom postupku. Pri tome, država je dužna postupak voditi s osobitom pažnjom i ne smije ga odugovlačiti.

U tijeku pritvora vlasti ponekad smatraju i procjenjuju da je pojedine, naročito opasne osobe, potrebno potpuno izolirati. Takvi postupci mogu dovesti do kršenja ljudskih prava.

U slučaju kad je osobi protupravno oduzeta sloboda ima pravo na naknadu, prema odredbi članka 5. stavka 3. Konvencije. Ta se odredba odnosi na pravo naknade, tj. odštete koju takva osoba može ostvariti pred nacionalnim pravosuđem. Drugim riječima, Konvencija je propisala obvezu država ugovornica da u svom zakonodavstvu propišu i predvide naknadu štete počinjene pojedincu nezakonitim uhićenjem.

Članak 5. Konvencije ne dopušta oduzimanje slobode neke osobe iz razloga koji njime nije predviđen, te je svako oduzimanje slobode koje se ne može opravdati jednim od šest razloga navedenih u članku 5., nezakonito i samim time nedopušteno.

LITERATURA

1. Bačić, F. (1998). *Kazneno pravo – opći dio*. Zagreb: Informator.
2. Barbić, J. (ur.) (2007). *Pristupanje Republike Hrvatske Europskoj Uniji*. Zagreb: HAZU.
3. Dimitrijević, V., Popović, D., Papić, T., Petrović, V. (2007). *Međunarodno pravo ljudskih prava*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava i Dosije.
4. Đurđević, Z. (ur.) (2011). *Zakon o kaznenom postupku – zbirka zakona iz kaznenog procesnog prava*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
5. European Convention on Human Rights (2010). www.coe.int, <http://book.coe.int>. Council of Europe Treaty Series, No. 5.
6. Gomien, D. (2007). *Europska konvencija o ljudskim pravima – priručnik*. Zadar: Naklada d.o.o. Rijeka i Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
7. Hartley, T. C. (2004). *Temelji prava Europske zajednice*. Rijeka: Pravni fakultet u Sveučilišta u Rijeci.
8. Herdegen, M. (2003). *Europsko pravo*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.
9. Horvatić, Ž., Šeparović, Z. i sur. (1999). *Kazneno pravo – posebni dio*. Zagreb: Masmedia.
10. Ibler, V. (2006). *Koliko vrijedi međunarodno pravo*. Zagreb: Diplomatska akademija Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Republike i Birotisak.

11. Kaseze, A. (2005). *Međunarodno krivično pravo*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
12. Krapac, D. (2010). *Kazneno procesno pravo*. Zagreb: Narodne novine.
13. Maričić, D. (2007). *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda s napomenama i sudskom praksom*. Zagreb: Novi informator.
14. Omejec, J. (2008). *Vijeće Europe i Europske unija*. Zagreb: Novi informator.
15. Pavišić, B. (2006). *Kazneno pravo Vijeća Europe*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
16. Skok, D. (ur.) (1990). *Ljudska prava: osnovni međunarodni dokumenti*. Zagreb: Školske novine; Bjelovar: Prosvjeta.
17. Smerdel, B. (2010). *Temeljne značajke ustavnog poretka RH*. Zagreb: Novi informator.
18. Smerdel, B., Sokol, S. (2006). *Ustavno pravo*. Zagreb: Informator.
19. Šuperina, M., Dujmović, Z. (2010). *Policijske ovlasti i ljudska prava i slobode. Izvodi iz pravnih izvora. Knjiga 1 i 2*. Zagreb: Laserplus.

Summary

Ivan Matija

Activity and Acting of the Police Force under Article 5 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

The subject of this paper is the activity of the police force under Article 5 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and whose activity is also appropriately governed by the relevant domestic laws. The essence of these activity procedures is brought down to the action of the police during the deprivation (seizure) of freedom and the proceedings to keep the suspects in custody. In this regard, we state the specific cases from the practice of the European Court of Human Rights and the European Commission, from whose judgments and views is evident what the police should or should not proceed, in order not to be a violation of Art. 5 of the European Convention.

Key words: Convention, Commission, Court, the activity, the police force, detention, arrest, deportation, asylum, human rights.